

RÓZSA, JELVÉNY, CÍMER A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI FEJFEDŐKÖN

Az egyenruhák részét képező fejedők sok esetben látta el különböző funkciókat. Egyes esetekben, ezek a magas szabásukból fakadóan biztosították a fej védelmét a kardcsapások ellen, ezen felül, viselője rendfokozatá is hivatott volt hangsúlyozni. A csákó, a sapka és a sviveg az egyenruha éke is volt, ami tükrözte viselőjének társadalomban elfoglalt helyét. Nem volt ez másként a börtönügyi őrtestület, majd később a letartoztatónak ítézetű vagy büntetés-végrehajtási őrtestület vonatkozásában sem. A sapkát már a XVIII. században sapkarózsa díszítette, mely később sapkajelvényre, majd sapkacímerré módosult. A sapkarózsa tradicionálisan magyar viselet, ami kör alakú és a középmezéjében nemzetis színű sáv, korona, címer vagy betű stb. látszódik. A sapkajelvényn önaljú jelképrendszert ábrázoló jelvény, amit a nevéből adódóan sapkán viselték. A sapkacímér az addott rendszer címerábrázolását megjelenítő jelvény. Írásomban a büntetés-végrehajtási egyenruhákhoz tartozó sapkarózsalban, jelvényekben és címerekben való eligazodáshoz szeretnék segítséget nyújtanı.

A börtönügy már igen korán, 1870-ben próbálta egységesíteni az őrtestület egyenruháját. Az akkor viselt királykék táborti sapkán alkalmazott sapkajelvénny egy 30 mm átmérőjű ezüst fonathból sodort kör alakú „rózsa”, aminek közepén egy 15 mm-es lila posztó betet található. A közprészbe ezüst fém szálból készült koronás címer van hímzve. Ez a sapkarózsa tulajdonképpen 1945-ig maradt rendszerben. A kézmitűpari készítésmódnak köszönhetően némi eltérés mutatkozott a kivileiben a méretet és a címer kiállítását tekintve.

1. kép: A börtönügyi tisztsései kar tisztai sapkáján elhelyezett sapkarózsa (1870-1945)¹

RÖVIDEN

RÖVIDEN

A börtönügyi tiszviselői kar – fehér, majd később feketére módosult posztó – tiszti sapkáján azonos kinézetű sapkarózsa (1. kép) volt felhelyezve, mint az altisztékén, azzal az eltéréssel, hogy az arany alapszínnekkel készült.

Enen felül a tiszviselők díszöltönyéhez tartozó kalapon egy 50 x 65 mm-es aranyozott fém boglár (2. kép) volt díszként feltűzve. Kivitelében hasonlított a budapesti rendőrök kalapjelvényéhez azzal a különbséggel, hogy a címer alatt nem volt „Renőrség” szöveget ábrázoló szalag. A jelvény két oldalán tölgy és cserfaágak közé fogott koronás magyar címer volt látható. A tiszviselők kalapja a 30-as évek végeire teljesen kikopott, helyébe a finom szövetből készült fekete tiszti sapka lépett.

2. kép: Aranyozott fém boglár²

A második világháborút követően átmenetileg még a korábbi rendszer egyenruházati termékeit viselték, de már 1945-ben új egyenruhát vezettek be. Ennek az akkor rendkívül népszerű sűrűsödött bocskai sapka volt a leírás. A sapkán egyszerű, arany és ezüst kivitelű préselt lemezből készült sapkarózsa (3. kép) volt látható, aminek a köcepén nemzeti színűre festettek. Ezt a sapkarózsát a hátújára forrasztott pánttal lehetett felszúrni a sapkára.

3. kép: Ezüst kivitelű préselt lemezből készült sapkarózsa (1945)³

² Forrás: HM HÍM Egyenruha és felszerelés gyűjtemény

³ Forrás: HM HÍM Egyenruha és felszerelés gyűjtemény

1947-ben a letartóztatóintézet ōrtestület részére merőben új egyenruhát rendszeresítettek, amihez tányérsapka tartozott. A sapka tányérrészére került feliratosítésre az új, 55 x 42 mm-es, préselt, festett réz sapkajelvény (4. kép). A jelvény lila mezőben tusaján álló, feltűzött szuronyú mannlícher puskát ábrázol, amit szintén cser és tölgyfa ág fogott közre. Az ágak nemzeti színű szalaggal voltak összekörve, a szuronyos puská az ōrtestületi miivoltot volt hivatott hangsúlyozni. A jelvényen felülről és alul két-két kis lyuk található a sapka tányerijára varrás végett. Akkoriban őrszolgálatot, szabályzat szerint, csak feltűzött szuronyt lehetett ellátni. Ez a jelvényt egyben karjelvényként is viselte az állomány. Létezett lila poszíóra, fémszállal hímzett változata is.

4. kép: Préselt, festett réz sapkajelvény (1947)⁴

1950-ben a régi egyenruhán új sapkajelvénnyel jellezték meg. Egy 38,5 mm magas, világoskék, egyenlő száratú ötszögben elhelyezett vörös csillag, amiben kereszttbe tett szuronyos puskák voltak láthatók, búzakalász koszorúval és nemzeti színű csokorral (5. kép). Továbbra is az ōrtestületi jelleg volt hangsúlyozva. A jelvény egy vert részlemezből készült, amit igényes kivitelű tűzzománcos díszített. Ferörgítése még itt is a varrássos technológiával volt biztosítva. 1951-ben a nyári zsoldi ruházat táboriga sapkajelvényt, amiben igaz kissé stilizált formában, de megrájhatoak voltak a szuronyos puskák (6. kép). Ez a sapkajelvénnyel később a nyári egyenruha tányérsapkájának állórészére is felkerült. A jelvény részlemezből préselt és tűzzománcos kivitelű volt. Rögzítésére a hátoldalhoz forrasztott pánt szolgált, aminek a végé szögbén le volt vágra a könnyebb feltűzés érdekében.

5. kép: Örtestületi sapkajelvénynél látható kék zászlós csillag.

6. kép: Nyári zsávoly ruházat tábori sapkajelvénynél látható piros zászlós csillag.

7. kép: Tábori sapkajelvénynél látható piros zászlós csillag.

RÖVIDEN

8. kép: Korai tűzzománc kivitelű 49M. rendőrségi sapkajelvénynél látható piros zászlós csillag.

9. kép: Két darabból készült, műgyanta változatú 49M. rendőrségi sapkajelvénynél látható piros zászlós csillag.

10. kép: Egy darabból préselt, festett kivitelű 49M. rendőrségi sapkajelvénynél látható piros zászlós csillag.

⁵ Forrás: Hermann Attila gyűjteménye
⁶ Forrás: Papp János gyűjteménye
⁷ Forrás: Papp János gyűjteménye

⁸ Forrás: Papp János gyűjteménye
⁹ Forrás: Papp János gyűjteménye
¹⁰ Forrás: Papp János gyűjteménye

volt (8., 9. és 10. kép). A sapkajelvénynél látható piros csillagot ábrázolt, amit bűzakalász koszonut vett körbe. A csillag alsó szárai alatt párhuzamosan két puska volt látható, ahol nemzetiszínű szalag futott. A jelvényt minden tányérspáknál, minden pedig a téli sapkán is viselték, továbbá a motoros bukósisakok homlok részére is felerősítették. Ez a sapkajelvénynél látható piros csillag módosítás mellett a rendszerváltásig az egyenruha kiegészítője maradt. Készült zománcos változatban és műgyanta kivitelben is. Rögzítése a hátfüljára forrasztott 3 mm-es pranttal volt megoldva.

RÖVIDEN

1956-ban a csillagos sapkajelvénnyeket (melyek ebben az időszakban nem voltak kívánnatosak) felváltotta a Kossuth-címer, melyet műanyagból vagy fémből (11. kép) készítettek. Ezek ideiglenes sapkacímerek voltak, melyeket amennyiben nem volt lehetőség beszerzni, akkor nemzeti színű szalaggal helyettesítették.

11. kép: Kossuth-címer (1956)¹¹12. kép: Általános tábornoki sapkacímer (1968)¹²

1968-ban neveztek ki az első bűntetés-végrajtási tábornokot, akinek a tányérsapkájára az akkor általános tábornoki sapkacímer (12. kép) került, mely megegyezett az 57 M állami címerrel, kiegészülve némi tölgyfalevellel és maskál. A felhelyezése három visszahajtható tüvel volt lehetséges. Ez a jelvényt a tányérsapka állórészének és a tányérrészének találkozására szúrták fel.

13. kép: Sapkarózsa (1987)¹³

¹¹ Forrás: Papp János gyűjteménye
¹² Forrás: Papp János gyűjteménye
¹³ Forrás: Papp János gyűjteménye

¹⁴ Forrás: Papp János gyűjteménye
¹⁵ Forrás: Papp János gyűjteménye

1987-ban a csillagos sapkajelvénnyeket (melyek ebben az időszakban nem voltak kívánnatosak) felváltotta a Kossuth-címer, melyet műanyagból vagy fémből (11. kép) készítettek. Ezek ideiglenes sapkacímerek voltak, melyeket amennyiben nem volt lehetőség beszerzni, akkor nemzeti színű szalaggal helyettesítették.

14. kép: Ovalis trikoloros sapkarózsa, ezüst (1989)¹⁴15. kép: Ovalis trikoloros sapkarózsa, arany (1989)¹⁵

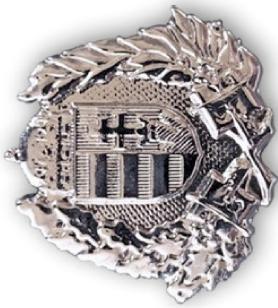
RÖVIDEN

RÖVIDEN

16. ábra: Sapkarózsa téli sapkára, szírké (1989)¹⁶17. kép: Tábornoki sapkacímer (1990)¹⁷18. kép: Tábornoki sapkacímer (1993)¹⁸

2001-ben új egyenruha bevezetése kapcsán 39 x 46 mm-es új sapkacímer került rendszereésítésre. A préselt lemez tölgy- és cserfa ágak között az új állami címer látható. Az ágak találkozásánál a büntetés-véghajtási szervezet új logója a nyitott kónyv, rajta a lúdoll és a kules volt megjelenítve (19. és 20. kép). A sapkacímerek ünnepi tűzzománcos és gyakorló, szolgálati préselt lemezes változatban készültek, állománykategóriának

19. kép: Sapkacímer, ezüst (2001)¹⁹20. kép: Sapkacímer, arany (2001)²⁰21. kép: Tábornoki sapkacímer (2001)²¹

¹⁶ Forrás: Papp János gyűjteménye
¹⁷ Forrás: Papp János gyűjteménye
¹⁸ Forrás: Papp János gyűjteménye

¹⁹ Forrás: Papp János gyűjteménye
²⁰ Forrás: Papp János gyűjteménye
²¹ Forrás: Papp János gyűjteménye

2017-ben ismételten új ünnepi ruha került rendszerezésre, ahol az egységesítés elvei alapján a Belügyminisztérium alá tartozó egyenruhás szervek egységes sapkacímert kaptak (22. és 23. kép). Ez tulajdonképpen megegyezett a korábbival, azzal a különbséggel, hogy eltűnt rólá a szervezeti jelkép. Mivel a barett sapka kivonásra került, így a préselt jelvények is megszűntek.

22. kép: A Belügyminisztérium alá tartozó egyenruhás szervek egységes ezüst sapkacímere (2017)²²

23. kép: A Belügyminisztérium alá tartozó egyenruhás szervek egységes tábornoki sapkacímere (2017)²³

Felhasznált irodalom

10-21/8/1961. A Magyar Néphköztársaság Belügyminiszterének 8. számú parancsa. „Öltözöködési szabályzat” a BM kötelekébe tartozó testületek, szervek és intézmények hivatalos katonállományú tagjainak öltözökodésére vonatkozóan.

30.200/1931. I. M. számú rendelete „Öltözeti szabályzat a magyar kir. országos, kiüntető intízeti hivataloknak részére”

A bűntétés-vérehajtási szervezet öltözöködési szabályzatának kiadásáról szóló 18/2001 (XI. 23.) IM rendelete

Az igazságügyminiszter 49960/1947. I. M. VI. számú rendelete

Igazságügyminiszter 10/1/1978. IM utasítása a Bűntétés-vérehajtási testület öltözöködési utasításának kiadásától

Igazságügyminiszter 115/1987. (IK. Bv. Mell. 10) IM utasítása az IM Bűntétés-vérehajtási testület öltözöködési szabályzatának kiadásáról

A Magyar Néphköztársaság Belügyminiszterének 17. számú parancsa (6-200/1957.)

RÖVIDEN

22. Forrás: Papp János gyűjteménye

23. Forrás: Papp János gyűjteménye

